

Kairos in de Aurora – Het dertiende Metamorfozes seminar

Al enige jaren laat het project *Metamorfozes*, in leven geroepen door prof. dr. Willie van der Merwe (VU Theologie) en prof.dr. Laurens ten Kate (Universiteit voor Humanistiek en Stichting Stimulering Vrijzinnig Gedachtegoed), ons kennismaken met transformaties van religie en seculariteit. Kunstenaars, schrijvers en grote namen als filosofen Jean-Luc Nancy (juni 2014) en Richard Kearney (juni 2015) toonden ons in dit project de verschillende facetten van deze transformatie. Op 16 december 2016 was het de beurt aan schrijver en filosoof **Joke Hermesen**. Zelf omschrijft ze de middag als het oprollen van de tijd. Ze liep menig jaar geleden als student rond in ditzelfde gebouw en het terugkomen voor dit seminar voelde als samenballing van over de tijd verspreide ervaringen. Hiermee snijdt ze meteen het thema van deze samenkomst aan: Tijd. In haar essaybundel *Kairos. Een nieuwe bevlogenheid* (Arbeiderspers, 2014) schreef ze er al uitvoering over.

Veel van de hedendaagse crises en chaos hebben volgens Joke te maken met onze verhouding tot de tijd. Waar het voor de oude Grieken een vanzelfsprekendheid was om de twee gezichten van tijd te erkennen, lijken we tegenwoordig slechts bewust van een. *Chronos*, als Griekse god afbeelding met zijn attributen de zandloper en de zeis, wijst ons op de te meten tijd met een onherroepbaar einde. Hij hijgt ons in het moderne leven maar al te vaak in onze nek. Joke betoogt, deze middag en in haar essaybundel, voor de herwaardering van *Kairos*. De Grieken beeldden hem af turend naar een weegschaal. Dit staat voor het zorgvuldig en geconcentreerd afwegen en komt terug in de vele definities van het woord *kairos*. Er komen in dit seminar heel wat vertalingen voorbij: Het juiste ogenblik, de ware tijd, de juiste maat, de perfecte timing, de goede balans. Aristoteles zag het in de retorica terug in het moment waarop de toehoorder werd overtuigd, meegevoerd of uit het lood geslagen. Zo gezegd zijn er tijdens het seminar zeker kairotische ervaringen beleefd. De noodzaak voor het herwaarderen van deze ervaring van tijd is terug te zien in de onrust die zich in steeds grotere proporties aandoet. Depressies, burn-out, slapeloosheid, stress. Wanneer men enkel focus op de *chronos*, het uitwendige en universele tikken van de klok, vergeet men om stil te staan. Dit stilstaan is echter noodzakelijk, zo pleit Joke, om tot nieuwe, creatieve en toevallige oplossingen te komen. Plato noemde *schole*, het niets doen en niet streven, als voorwaarde voor kritisch en creatief denken. Ons woord school stamt er vanaf, maar lijkt er weinig meer mee van doen.

Een collectief kairotisch moment hangt ook op politiek vlak in de lucht. Want *kairos* kan ook vertaald worden als een kantelpunt. Daarmee komen we op een ander centraal thema in van de middag: Verandering. Joke roept op tot hoopvol activisme – een kantelpunt heeft immers twee kanten – en dit vindt weerklank in de repliek van alle drie de respondenten. **Tinneke Beeckman** (Moraalwetenschapper, filosoof en schrijver) voert ons hiervoor mee naar Machiavelli's gedicht over de Romeinse, vrouwelijke versie van *Kairos: Occasio*. Zij laat ons zien dat we altijd ruimte moeten laten voor *Fortuna*, het onverwachte – iets wat de recente verkiezingsuitslagen in de wereld ons doen voelen. Dit lot moet ons niet moedeloos maken, maar ons aanzetten tot handelen. Juist in noodzaak kan men verandering teweeg brengen. Ook **Jan Rotmans** (Hoogleraar Transitiekunde) roept hiertoe op. Als we het niet opvatten als tijd van verandering, maar van verandering van tijd kunnen we de kansen zien. Instabiliteit betekent dat de evenwichten en de grootmachten op losse schroeven staan en dus dat verandering mogelijk is. Deze prangende maar hoopvolle gedachte wordt door respondent **Janneke Stegeman** (Oud-testamenticus, Theoloog des Vaderlands) verwoordt met een gedicht van Mahmoud Darwish: “*Hier, tussen de glooiende heuvels, bij zonsondergang / staan we voor de afgrond van de tijd, / bij boomgaarden die van hun schaduw werden beroofd / en doen we wat gevangenen doen, / doen we wat werklozen doen: / we koesteren hoop.*”

Elke Hauser